

1. septembril 1985. aastal leidis USA-Prantsuse ühis-ekspeiditsioon okeanoloog Robert Ballardi juhtimisel Titanicu vraki Newfoundlandi saarest kagus. 1986. aastal tegi Ballard väikese allveealusega Argo hukkunud laev-legendist palju unikaalseid, tõeliselt kummituslikke fotosid. Ühele neist on jäädvustatud Titanicu võõriosa 3800 meetri sügavusel.

TITANIC – sada aastat ookeani põhjas

15. aprillil möödub sada aastat ööst, mil hukkus maailma kuulsaim reisilaev Titanic. Laev, mille ainsaks jäänud reis on andnud ainst tuhandeteks romaanideks, novellideks ja artikliteks, sadadeks anekdootideks, kümneteks filmideks. Laev, mille hukk muutis ajalugu.

Titanic väärts oma nime, sest 1912. aasta algul oli see kõige suurem ja luksuslikum laev maailmas. Huvitav detail – välise mõjukuse lisamiseks püstitati ookeanihiiglasel veel neljas, tegelikult kasutu korsten. Kompanii White Star omanikud soovisid, et Titanicust saaks ka kõige kiirem reisilaev, võtmaks Sinise lindi laevalt nimega Mauretania.

Esimese reisi lähtepunktist, Southamptoni kait, andis Titanic otsad 10. aprillil. Reisijaid võeti peale veel Prantsusmaal Cherbourgis ning liri saarel Queenstownis, kokku sai neid 1337, lisaks oli pardal 891 meeskonnaliiget. Laeva peeti uppmatuks – sel oli kahekordne põhi

ja kere jagunes kuueteistkümneks veekindlaks sektsiooniks, millest isegi nelja veega täitmise korral pidanuks alus pinnale jääma. Päästepaate oli laeval kaksikümne, seega neli rohkem, kui tollased eeskirjad ette nägid. Ainult et kohti neis oleks jätkunud üksnes pooltele pardal viibinuile.

Reisi esimesed päevad kulgesid mõnusalt – ilm oli igati soodsa – paistis päike ning õhusooja oli kümne kraadi ümber. 14. aprillil jõuti Newfoundlandi saare lähiste, alale, kus külm Labradori hoovus ulatub jahutama Golfi hoovusest soojendatud Atlandi vett. Ilma hakkas mõjutama Gröönimaalt lõuna suunas

liikuv madalrõhk, mis saatis loode- ja põhjatuultega teele sadu jäämägesid. Kogu aprillikuu jooksul olevat neid loendatud Põhja-Atlandil üheksasaja ümber!

Et kapten Smith sai viielt läände suunduvalt laevalt pidevalt jäähoiatusi, muutis ta Titanicu kurssi veidi lõunapoolsemaks. Vahimadrustele masti otsas „varesepesas“ anti korraldus silmad hoolega lahti hoida.

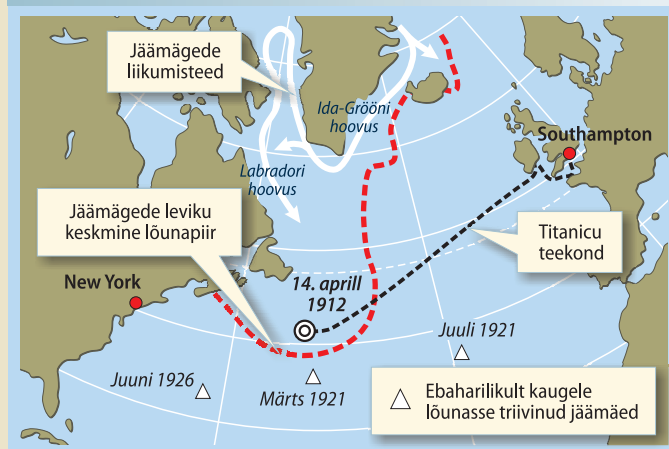
Öösel jõuti Labradori hoovusesse, nii õhu- kui veetemperatuur langes nulli kuni miinus kahe kraadini. Pilvitus ja kuuvalguseta taevast särasid tähed, veepind oli peaaegu peegelsile. Kaksikümne minutit puudus

südaööst (laeva aja järgi), kui vahimadrused märkasid äkitselt poole miili kaugusel jäämäge. Ei aidanud meeleheitlik katse laeva kurssi muuta – 37 sekundi pärast löikas jää nagu konservikarbi-avaja läbi viie veekindla sektsiooni seinad. Ning kahe ja poole tunni pärast kadus titaanlik Titanic ookeanisügavikku.

Kas midagi oleks võinud teisiti minna?

Jäämägi ei olnud väga suur – vahimadruste hinnangul „kahe (kirjutus)laua suurune“ ning tüürimehe kirjelduse kohaselt alla kümne meetri kõrgune. Muidugi, see oli vaid jäämäe tipp!

Titanicu teekond

Kui kaugelt võib jäämäge näha, see sõltub nii ilmast kui jäätüki suuruselt. Selge taeva ning väga hea nähtavuse puhul on see võimalik juba kahekümne meremiili kauguselt, päeva ajal ning kerges udus ja vihmaga ühe miili kauguselt. Kuuvalgel ööl paistab oht silma kahe, pimedal

ööil aga poole miili kauguselt. Et ookean oli sile, ei olnud näha ka tavaliselt jäämägede ümber loksuvaid laineid.

Aastakümneid on arutatud, kas õigeaegsed manöövrid oleksid Titanicu päästnud. Laeva on peatada teatavasti veel raskem kui rongi, isegi täiskäik tagasi ei

muutnud midagi. Louise Patten, tüürimees Murdochi lapselaps, kirjutas mõni aeg tagasi, et ta vanaisa olevat pihtinud lähedastele, et laevale sai saatuslikuks roolimehe viga. Nimelt olevat olnud vahe rooliratta käsitsemisel (ning käsklustel) purje- ning aurulaevade puhul: viimastel keerati rooliratta nagu tänapäeva autol, purjekail oli lugu vastupidi (nn roolipinni reegel). Seda on näha ka kuulsaimas, Cameroni filmis, kui korraldusele „Tüür paremale!“ reageerib roolimees selle elu eest keeramisega vasakule! (Filmis ei olnud too tegevus muidugi tahtlik.) Mõõdunud sajandi algus olevat olnud üleminekuperiood purjelaevadelt tänapäevastele alustele, sestap juhtunud pingelistes olukordades vahel taolisi traagilisi vigu.

Teine äpardus olevat seotud õnnetuspaiga koordinaatide määramisega – vahe tegelikuga oli ligi 20 miili.

Liinilaev Carpathia jõudis kohale paar tundi pärast katastroofi ning päästis nelja tunniga 705 paatides olnut. Oli kuulnud hädakutsungeid, nii CQD kui ka uudemat SOS.

Mandri poole sõites jäi teele juba kuuekümmene meetri kõrguseid jäämägesid – kogu meri olnud täis nagu valgeid purjekaid!

Kui Titanicu kurss oleks kulgenud rohkem lõuna poolt, läbi nuks see sooja Golfi hoovuse, kus vee temperatuur ulatub 12–13 kraadini. Sel juhul oleks suurema tõenäosusega jäänud ellu ka ookeanis hulinud hädalised. Miinus kahe kraadises vees kangestub inimene juba veerand tunniga.

1985. aasta jaanil läks Eesti Teaduste Akadeemia uurimislaua Arnold Veimeri (hilisem Livonia) tee mööda Titanicu hukkumispäiga lähedalt. Vee kohale kerkis tihe udu, nii vee- kui õhutemperatuur oli pluss viis kraadi. Ja äkki ilmusid ööst prožektorikiirtesse tumedad jäämäed.

Laev peatus, udusireen hakkas undama, oodati homikut.

• Ain Kallis
kliimatoloog

Teaduspreemiad 2012

Valitsuse 9. veebruari istungil määrati ja 24. veebruaril anti Tartu Ülikooli aulas kätte 2012. aasta riigi teaduspreemiad.

Preemia pikaajalise tulemusliku teadus- ja arendustöö eest pälvisid tänavu Tartu Ülikooli matemaatika-informaatika-teaduskonna emeriitprofessor, akadeemik Ülo Lumiste ning Tartu Ülikooli arstiteaduskonna emeriitprofessor, juhtivteadur Heidi-Ingrid Maaros.

Tagasivaates eelnevale neljale aastale jagati aastapreemia näol tunnustust järgmistele teadlastele ja teadustöödele: täppisteadustes Jaan Jannole uurimistöö „Pöördülesanded mittehomogeensete materjalide ja keskkondade omaduste määramiseks“ eest; keemias ja molekulaarbioloogias Mart Loogile uurimuste tsükli „Rakkude pooldumist reguleerivad fosforüleerimislülitid“ eest; arstiteaduses Kai Kisandile uurimuste tsükli „Kandidoosi uued tekkemehhanismid“ eest; geo- ja bioteadustes pälvisid preemia Ülo Mander ja Kalle Kirsimäe uurimuste tsükli „Ökotehnoloogia maastike aineriinge reguleerimisel“ eest; põllumajandusteadustes Jaan Liira uurimuste tsükli „Elurikkuse ja selle funktsioonide seosed ruumiprotsessidega kaasaegses põllumajandusmaastikus“ eest; sotsiaalteadustes Eiki Berg uurimuste tsükli „Identiteetid, konfliktne enesemääratlemine ja de facto riigid“ eest; humanitaarteadustes Mart Kalm uurimuste seeria „Võim ja arhitektuur. Eesti Vabariigi esindusarhitektuur 1918–1940“ eest. **H**

Titanicu laekur Hugh McElroy ja kapten Edward J. Smith esimesel reispäeval.